

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

"וירא ישראל את בני יוסף, ויאמר מי אלה" (בראשית מ"ח, ח')

(א) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה, ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים.
(ב) ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך, ויתחזק ישראל וישב על המטה.

(ה) ועתה שני בנך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם, אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו לי.

(ח) וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה. (ט) ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם.

(י) ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות, ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם.
(יא) ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך לא פללתי, והנה הראה אתי אלהים גם את זרעך.

שאלה מרכזית - איך זה שיעקב לא הכירם?

לאחר שמודיעים ליוסף שאביו חולה, הוא לוקח אתו את שני בניו ובהם אל יעקב, כנאמר **בפסוק א'**: "ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה, ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים". וכאשר יוסף מגיע אליו עם שני בניו, יעקב אומר לו **בפסוק ה'**: "ועתה שני בנך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם, אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו לי". והנה **בפסוק ח'** נאמר: "וירא ישראל את בני יוסף, ויאמר מי אלה". ויש להבין את השאלה שלו, הרי כבר **בפסוק ג'** מובא שיעקב מדבר אל יוסף, וברור ששני בניו עומדים לצידו, אז איך רק **בפסוק ח'** נאמר שהוא ראה את בני יוסף, ושואל - **מי אלה**, האם לא הכיר אותם שהם בני יוסף?

"**ויואמר ליוסף... ויגד ליעקב**" - ובמיוחד שעל הנאמר - **ויואמר ליוסף' שבפסוק א'** אומר 'רש"י': "ויואמר ליוסף - אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. וי"א אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו". ולפי פירושו השני שזה היה אפרים שהיה רגיל לתלמוד לפניו, אז יותר קשה כיצד הוא לא מכיר גם אותו?

וישנן דעות נוספות מי אמר ליוסף: בעל **'מדרש הגדול'** מביא שיש אומרים שזה היה מנשה, ויש אומרים שזה היה אפרים, שהיה בן תורה ולמד אצל יעקב, ויש אומרים שזו היתה אסנת. ובעל **'גור אריה'** מסביר שיש שאמרו דווקא אפרים ולא מנשה, כי אחר שאפרים יהיה יותר חשוב מן מנשה - מסתמא לזה היה מלמד תורה. ובעל **'שפתי כהן'** אומר **שהשכינה** שהיא למעלה מראשו הגידה לו.

ובעל ספר **'משכיל לדוד'** מסביר, שהעדיפו לומר שהכוונה לאפרים, לפי שנראה מן הכתובים דלקמן שליעקב היה קירוב דעת וחיבה עם אפרים יותר מאשר עם מנשה, וזאת בגלל שהיה רגיל אצלו בתלמוד. **ועוד**, שמנשה אמרו עליו שהיה הממונה על בית יוסף, ולכך מסתמא לא היה פנוי לישב תדיר אצל יעקב כמו אפרים שהיה הקטן.

אך נראה לומר, שאין בזה הכרח גמור, כי יתכן ששניהם למדו אתו תורה, ודווקא מתוך כך הכיר שאפרים יהיה יותר חשוב ממנשה. **אמנם** על פי פירושו הראשון אין הכוונה לאפרים אלא לאחד מן המגידים, ולפי זה לא קשה איך לא הכירו. וכן על הנאמר - **ויגד ליעקב' שבפסוק ב'** אומר 'רש"י': "ויגד - המגיד ליעקב ולא פי' מיי". ומסביר כאן בעל **'שפתי חכמים'** שכאן 'רש"י' לא יכול לפרש שזה היה אפרים, כי אפרים ומנשה היו עם יוסף ובאו עמו.

ולכן, נראה יותר שגם בפסוק א' אין הכוונה לאפרים, אלא בשני הפסוקים הכוונה שווה לאחד מן המגידים. **ובמיוחד** שהלשון - **ויואמר ליוסף' שבפסוק א'**, והלשון - **'הנה בנך יוסף'** מתאימים יותר לאדם זר שמשתמש בלשונות אלו, ולא לאפרים בנו של יוסף.

אך במדרש **'תנחומא'** (ויחי פרק ו') מובא בשם חז"ל שכן היה זה אפרים: "ויואמר ליוסף הנה אביך חולה, ארז"ל אפרים אמר לו שהיה עוסק בתורה עמו". ושוב עולה השאלה, כיצד לא הכירם. ובהמשך המדרש, מבלי להתייחס לשאלה מי אמר ליעקב, מובא **שגם מנשה וגם אפרים** למדו תורה עם יעקב, ומתעוררת השאלה ביתר תוקף: "וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה. א"ר יהודה בר שלום - וכי לא היה מכירן, והלא בכל יום ויום יושבין ועוסקין בתורה לפניו ועכשיו הוא אומר מי אלה לאחר ששמשו אותו שבע עשרה שנה שעמד במצרים לא הכירן".

התשובה לשאלה המרכזית בדרך הדרש - מי אלה שאינם ראויים לברכה

המדרש מותר: "אלא שראה לירבעם בן נבט ולאחאב בן עמרי שעומדין מאפרים עובדי עכו"ם, ונסתלקה רוח הקודש ממנו", ותשובה זו מביא גם 'רש"י': "ויואמר מי אלה. מהיכן יצאו אלה שאינן ראויין לברכה". **ואם נשאל**, במה שונים אפרים ומנשה משאר השבטים, האם משאר השבטים לא יצאו באחד מן הדורות אנשים שלא ראויים לברכה? **נוכל לתרץ**, שבוודאי שמכל השבטים יצאו גם אנשים כאלה, אך כאן שיעקב רצה לברכם, ובדיוק אז נסתלקה ממנו רוח הקודש, הוא הבין, שמן השמים לא רוצים שיברך אותם.

ועוד, יש לשאול, מדוע אם לאחר מאות שנים יצא מהם בן שאינו הגון אז כבר לא ראויים לברכה, אולי דווקא יש לברכם בכדי שלא יצאו מהם בנים כאלה. וכן מצאתי טענה זו גם **ב'זוהר הקדוש'** (רכ"ז ע"ב) על פי פירוש בעל **'מתוק מדבש'** שיוסף עונה ליעקב - 'בני הם אשר נתן לי אלקים בזה' כלומר, על תביט על הדורות הבאים, אלא באשר הוא שם, שהם עכשיו צדיקים וראויים לברכה, **ואפשר שיתוקנו גם הדורות הבאים ע"י ברכתך ותפלתך עליהם**, לכן אמר לו מיד - 'קחם נא אלי ואברכם'.

ועוד, יש לשאול, כיצד נחה דעתו של יעקב לאחר שיוסף משיב לו - 'בני הם אשר נתן לי אלקים בזה', הרי אין בזה נימוק מדוע הם כן ראויים לברכה. ומובא **ב'מדרש הגדול'** שיעקב חשש שיוסף נשא את אשתו שלא כהוגן. ואז הוציא לו את אסנת וכתובתה עמה, להראות שנישואיו היו כהוגן. וזו כוונת דבריו - 'בני הם אשר נתן לי אלקים בזה' הכוונה בכתובה וקידושין, על פי מה שהיה מקובל בזמן האבות. **ועדיין קשה**, הרי יעקב הבין שאינם ראויים לברכה מזה שנסתלקה ממנו רוח הקודש, אז מה מוסיף לו אם מראה לו שנישואיו היו כהלכה, שהרי אם זו היתה הבעיה, ונישואיו כן היו כהלכה, אז מדוע הסתלקה ממנו רוח הקודש.

"**קחם נא אלי ואברכם**" - **ועוד קשה**, איך בעקבות תשובת יוסף אומר לו יעקב - 'קחם נא אלי ואברכם'. כיצד יברכם, והרי נסתלקה ממנו רוח הקודש? ומסביר במדרש **'תנחומא'** שרוח הקודש חזרה אליו לאחר תפילת יוסף: "כשראה יוסף כך מיד נשתטח בקרקע, ובקש

רחמים לפני הקב"ה, ואמר - רבון העולם אם הן ראויין לברכה אל תחזירני היום בבשת פנים. **מיד הכניס הקב"ה רוח הקודש ביעקב** וחזר וברכן. ומנין שכך כתיב ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו (הושע יא) **תרגלתי רוח הקודש ליעקב בשביל אפרים**.
ועדיין קשה, שהרי יוסף אמר 'אם הן ראויין לברכה', ואז הכניס הקב"ה רוח הקודש ביעקב. אז משמע שכן ראויים לברכה, אז מדוע לפני כן הסתלקה ממנו רוח הקודש.

הסבר הדברים בדרך הפשט

ההסבר דלעיל הוא על **דרך הדרש**, והשאלה היא - האם אפשר להסביר גם על **דרך הפשט**. ואכן, בעל '**קהלת יצחק**' מציע הסבר על דרך הפשט ואומר, שלמשרה גבוהה כזו כמו של יוסף צריך לדעת הרבה חכמה ולשונוות שונוות, כמו שבא שהמלאך גבריאל בא במיוחד אל יוסף ללמדו שבעים לשון. ויוסף חשש שאם לבניו יהיה חסר הידע הזה לא יוכלו למלא את תפקידו הגבוה, לכן הכניס אותם לאחד מבתי הספר במצרים ללמוד לשון וספר. וישראל במצרים היו מצטיינים במלבושים, אך בבתי הספר מסתמא היו כל התלמידים מלובשים בשווה במלבושים מיוחדים. וכאשר הלכו אל יעקב ללמוד תורה החליפו את בגדיהם. ובשעה שאמרו ליוסף הנה אביך חולה, היה בזמן שמנשה ואפרים היו בבית הספר. וכאשר הודיעו ליוסף שיעקב חולה, הוא מיהר, כי עד אז לא היו חולים ואנשים שהגיע זמנם למות היו מתים תוך זמן קצר, ולכן שלח לקרוא למנשה ואפרים מבית הספר, ומיד יצאו אל יעקב, ולא הספיקו להחליף שמלותיהם. ולכן, כאשר ראם יעקב אבינו ע"ה במלבושי בתי הספר של מצרים לא הכירם, ושאל את יוסף מי אלה? ויאמר יוסף אל אבינו - בני הם אשר נתן לי אלהים **בזה**, כלומר בזה המקום **במצרים**, לכן הוכרחו להכיר ולידע לשון המדינה, וגילה לו שהם הולכים בבית הספר במצרים. ויהי כאשר שמע יעקב זאת, אמר אם כן קחם נא אלי ואברכם, כי אם נאלצים ללכת לבתי ספר של מצרים, אז צריכים לתפלה וברכה.

רעיון נוסף על דרך הפשט - ואולי, ניתן להסביר אף יותר על דרך הפשט, מבלי להעמיד שבני יוסף באו מלובשים בבגדי בית ספר מצרי, כי עדיין זה לא מסביר מדוע בגלל הלבוש לא זיהה אותם, אלא שבאמת **לא הכיר אותם עד עכשיו**. כי אמנם יש דעות בחז"ל שאפרים למד אתו תורה, אך ישנן גם דעות אחרות, כגון במדרש '**לקח טוב**' ('פסיקתא זוטרתא') מובא שדווקא **מנשה** אמר ליוסף כי הוא היה משרת את אבינו יעקב, וישנן דעות נוספות, ואין הכרע בפסוקים שאחד מהם היה עם יעקב.

ואולי, אף אפשר להעלות סברה, שכמו שיוסף נמנע מלהיפגש עם יעקב כל השנים הללו בכדי שלא ישאל אותו, על מה שקרה אתו עם האחים, יתכן שאף נמנע מלשלוח את בניו אל יעקב, שלא ייוודע לו מפיהם מה קרה ליוסף. ואמנם ידע שליוסף יש שני בנים ואת שמותם, כפי שהוא אומר: "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי", אך **אולי לא ראה אותם קודם**. ולכן כאשר רואה אותם לראשונה הוא שואל - **'מי אלה'**.

ועוד, שעכשיו לא אמרו לו שיוסף בא אליו עם בניו, אלא רק אמרו לו: "הנה בנד יוסף בא אליך", ולכן, כאשר ראה אותם לראשונה, לא הכיר שהם בניו, אלא חשב שבתור משנה למלך הוא הולך תמיד עם שני מלווים, ולכן שאל - **'מי אלה'**. ולמרות שנאמר בפסוק: "**וירא ישראל את בני יוסף**", אין הכרח שהוא הכיר שהם בני יוסף, אלא **שהתורה** מספרת לנו שהוא ראה את בני יוסף, אך לא הכירם, ולכן שאל - **'מי אלה'**.

ולאחר שיוסף אומר לו שהם בניו, יעקב רוצה לברכם, ויתכן שהפסוק: "**ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות**", מלמד שהוא לא היה במצב שלא ראה כלל, אלא שכבדו מזקנה והראייה היתה קשה עליו ולא ראה אותם בבירור. וכן מפרש '**אבן עזרא**': "ואחר שאמר **וירא** ישראל את בני יוסף, איך יאמר **לא יוכל לראות** - רק טעמו **לראות היטב שיכירם**", וכן מסבירים רבים מהפרשנים. **ויתכן**, שהברכה מועילה יותר אם רואים אותם בבירור בצורה חושית, ולכן הוא אומר ליוסף: "קחם נא אלי ואברכם", שתקריב אותם אלי שאראה אותם בבירור.

וגם מהפסוק הבא: "**ויאמר ישׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף רֵאָה פְּנֵיךָ לֹא פָלַלְתִּי, וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת זַעְעָדְךָ**" ניתן ללמוד, שרק עכשיו זכה לראותם **לראשונה**. ואולי המילה - '**והנה**' מורה על דבר שקרה עכשיו.

ונראה גם לומר, שיעקב ראה אותם בעבר, אלא שעכשיו לא ראה אותם, כפי שנאמר בפסוק י': "**וְעֵינַי יִשְׁרָאֵל כָּבְדוּ מִזְקֵן לֹא יוּכַל לְרֵאוֹת**". ולפי זה הוא גם לא ראה את יוסף, אלא שנאמר לו, שיוסף בא אליו, כמובא בפסוק ב': "**וַיִּגְדַּל לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנֵי יוֹסֵף בָּא אֵלַיךְ, וַיִּתְחַזַּק יִשְׁרָאֵל וַיִּשָּׁב עַל הַמֶּטֶה**". ולמרות שלא ראה אותו, אבל בוודאי הרגיש בנוכחותו, וידע שהוא יוסף כי המגיד אמר לו שיוסף בא אליו. ולפי זה נראה, שגם חש בנוכחותם של בניו, אך לא ידע מי הם, כי המגיד לא אמר לו שיוסף בא אליו עם בניו, אלא וודאי שהוא חש שישנם שם עוד שניים, אך לא ידע מי הם, ולכן שאל - **'מי אלה'**.

וב"ה מצאתי חיזוק לדברים אלה בדברי '**אור החיים**' הקדוש שמביא את דברי מדרש '**תנחומא**' ואומר: "... זהו דרך דרש וצריך לפרש הכתוב **כפי פשוטו**, שגילה הכתוב שיעקב **כבדו עיניו מזוקן שלא היה יכול לראות ולהכיר, ולצד זה הגם שראה ב' בני אדם עומדים לפניו**, לבד יוסף שעמו היה מדבר והכירו, לצד שהודיעוהו שאמרו לו הנה בנד יוסף כאמור למעלה (בפסוק ב) **והבנים לא הכירים**, לזה שאל עליהם מי אלה".

המצב במדינה - בגלל המצב אנו לומדים כל השבוע דרך הזום. אנו מקדישים את כל השיעורים לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, בעזרת ה' תשועת ה' כהרף עין. ביחד ננצח.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ לומדי הכולל: ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל.
ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

עברנו ללמוד בבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להצטרף גם לדרך הזום, וגם לדרך הטלפון, לפרטים נא לפנות למייל למטה.
שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net